

Muallimin Meslek Ahlakı Üzerine Bir Değerlendirme: Aklın Yolu Bir ya da Bir Arpa Boyu Yol Alamamak

Dr. İbrahim Hakan Karataş

KAZIM NAMI

Muallimin Meslek Ahlakı

İstanbul, 1934, Maarif Vekâleti, Devlet Matbaası, 199 sayfa.

*“İyi bir adam olmak yetmez,
iyi bir muallim olmak gerekir.”*

Kazım Nami, 1934'te Maarif Vekâletince basılan “Muallimin Meslek Ahlakı” adlı eserine, bu basit ama net ve vurucu cümleyle başlar. Eseri okurken sürekli bir hayret yaşadım. Ya gerçekten her devirde aklın yolu birdi ya da seksen küsur yıldır bir arpa boyu yol alamamıştık.

Hayretim yazarı tanıdıkça daha da arttı. Çünkü Kazım Nami (1876-1967), eğitimi dışarıdan gözlemleyen bir akademiysen ya da araştırmacı değil, bizzat işin içinde yoğrulan deneyimli bir eğitimcidir. 1910'da yüzbaşı iken askerlikten istifa ederek ayrılan Kazım Nami, meslek hayatına bir eğitimci olarak devam etmiştir. Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönemlerde öğretmenlikten müfettişliğe, okul müdürlüğünden genel müdürlüğe, hatta Talim Terbiye Kurulu üyeliğine kadar eğitimin hemen her kademesinde görev yapmıştır. Cumhuriyet'in ilk ortaöğretim genel müdürü olmuştur (1920-1922). 1935'te Manisa milletvekili olarak Meclis'e girmiştir.

Çoğunluğu eğitim ile alakalı çeviri, telif ve derleme elliye aşkın eseri yayımlanan yazarın, Muallimin Meslek Ahlakı adlı çalışması da eğitimcilere hitap etmektedir. Kitap, bir giriş ve on iki bölümden oluşmakta ve her bölüm de kendi içinde alt başlıklar içermektedir.

Genel olarak bir öğretmen el kitabı mahiyetinde hazırlanan eserde öğretmenin mesleki ve kişisel hayatına ilişkin tüm detaylar âdeta bir bir sayılıp dökülmüştür. Yeri geldikçe mevzuatın ilgili bölümlerinden de uzun alıntılar içeren kitabın dili basıldığı dönem düşünülüğünde oldukça sade ve akıcıdır.

Birçok eğitimcinin eserini Türkçeye kazandıran yazar, giriş bölümünde eserin amacını ve kaynağını şöyle açıklamaktadır: “Kitabımız, Fransızca bir kitap-tan çeviri değildir; ama böyle bir kitaptan biçim ve yol öğrenme sureti ile yazılabil-miştir. Fransızcasından büsbütün aykırı olmayan bu kitap, öz itibari ile ona ben-zemez; çünkü o Fransızca göre yazılmış ise bu Türk’e göre ve Türk için yazılmıştır.”

Nitekim okudukça eserin çeviri olmadığı; Türk’e göre ve Türk için yazıldığı açıkça anlaşılmaktadır. Yazara göre “Bir muallim ‘mektebe vaktinde gidiyo-rum, dersimi vaktinde veriyorum, elimden geldiği kadar çocukları okutuyorum; aldığım para bu işlerle ölçülürse, yine ben kârsız çıkarım. Bundan ilerisine nasıl karışırım?’ derse meslekî ahlaktan uzaklaşmış, mesleği sevmemiş, benimseme-miş, anlamamış demektir.” diyerek bize özgü bir durumla muallimin meslek ahlakını ele alacağını işaret etmektedir.

Meslekî Kültür başlıklı birinci bölümde yazar, uzun uzun bir muallimin ken-dini geliştirmesinin neden gerekli olduğunu ve bunu nasıl başarabileceğini anlatır. Hangi kitapları okuyacağını türleriyle ve hatta adlarıyla sıralar. Kitapları nasıl temin edeceğini, kitap almak için tasarruf etmenin faziletini, kitabı daha etkili bir biçimde nasıl okuyabileceğini açıklar. Mesleki yeterli-liği artırmada şiirin ve sinemanın etkisini, seyahatlerin rolünü, seminer ve konferansların yararını izah eder.

Bugün hâlâ genel olarak okuma oranı oldukça düşük bir toplum olduğumu-zu ve muallimlerimizin de bu konuda toplum ortalamasının üstünde olmadığımızı düşünürsek 1934’ten beri bir arpa boyu yol alamamış demek çok mu haksızlık olur?

İkinci bölümde muallimin mesleki vicdanını ele alır yazar. Derse zamanında girmek, dersi verimli ve etkili işlemek, intizamlı olmak, dersi zenginleştirecek ve ilgi çekici hâle getirecek eğitim materyalleri hazırlamak, beden dili-ni başarılı bir biçimde kullanmak, derste öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmamak, hatta veliye saygılı ve yardımcı olmak gibi mes-leğin ifasındaki tutumları hakkında hikâyemsi örneklerle muallimin yapması gerekenleri hatırlatır.

Yine kitabı okurken beni seksen yıl önce-seksen yıl sonra ikileminde bırakan bir alıntı yapmak istiyorum:

“Muallimde meslekî vicdanın zayıflığını gösteren bir şey de mezuniyetlerin suiis-timalidir. Tatil bitip de ders başlayacağı zaman muallimin ufak bir hastalık baha-nesiyle tam vaktinde işin başında bulunmaması, tanıdığı bir hekimden bir rapor alarak mazeretini vesikaya bağlamaya çalışması, buna benzer daha çapraşık yol-larla işten kaçması doğru değildir.”

Yeni kurulan Cumhuriyet'in temel umdelerinden biri de laiklik ilkesidir. Laiklik ilkesi ise en fazla eğitimde tezahür etmelidir. Yazar, eğitimde laikliğe ayırdığı *üçüncü bölüme* laikliğin eğitime uygulanmasının tarihî serüvenini özetleyerek başlar. Muallimin mektepte laiklik ilkesini nasıl uygulayacağını ayrıntılı bir biçimde izah eden yazar *"Muallimin vazifesi çocuğa karşı tam bir hürmettir."* der. Yazarın açıklamalarına ve önerilerine bakılırsa bu yönüyle 1934'te uygulanan laikliğin, farklı inançlara ve düşüncelere saygı noktasında bugün çağdaş dünyanın ulaştığı düzeyde bir anlayışı karşıladığı görülür. Ancak kitabın birçok yerinde eğitimin temel gayesinin yeni ve genç cumhuriyeti yaşatacak ve geliştirecek yurttaşlar yetiştirmektir. Yazara göre *"Çocuk cemiyete, dolayısıyla de devlete aittir."* Tam burada yazar 13 Aralık 1931'de yayımlanan bir genelgeden alıntı yapar:

"Türk mektebi, eline teslim edilmiş olan her Türk çocuğunu Cumhuriyet rejiminin psikoloji ve ideolojisini tamamen kavramış, Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti için azamî derecede faydeli bir Türk vatandaşı haline getirmeğe mecburdur. Muhtelif dereceli mekteplerimizde her muallim ve her mürebbinin bu millî ve bizim için hayatî gayeyi elde etmek için Türk çocuklarının karşısına çıktığını unutmamalıdır."

Devletin hukuki ve ahlaki temellerini ele aldığı *dördüncü bölümde* yazar, Anayasa'dan alıntılarla ve gündelik hayattan örneklerle Anayasa'da ifadesini bulan fikir hürriyetini izah eder. Tüm bölüm boyunca özellikle de "Muallim ve Fikir Hürriyeti" başlıklı alt bölümde Osmanlı ile Cumhuriyet'i karşılaştıran yazar, uzun uzun Cumhuriyet'in faziletlerini anlatır ve bu büyük nimetin şükürünü eda etmek için her muallimin vazifesini bihakkin ifa etmesi gerektiğini vurgular.

Kitabın en etkileyici bölümü *beşinci bölümdür*. "Çocuğun Şahsiyeti" adlı bu bölümde yazar, öğretmenlik mesleğinin okul içindeki tüm ayrıntılarını izah eder. Öğrencilerle münasebetlerin sağlıklı yürütülmesi için Batılı meşhur eğitimcilerin çocuğa ilişkin görüşlerini yeri geldikçe aktarır. Çocuğun gelişim aşamalarını özetler ve öğrenciye karşı müsamahalı, sempatik, saygılı olmak gerektiğini sık sık dile getirir. Yazar, muallimin dersini çocukların dünyalarına münasip bir yöntemle yapması gerekliliğini vurgularken şu cümleyi kurar: *"Hayatî şeylerden mahrum hayat bilgisi dersleri ne kadar kıymetsizdir."* Yazara göre *"Terbiye işi her bir çocukta orijinal olan şeyi asla yok etmemelidir."* Ayrıca *"Çocuk hayvan gibi inzibat altına alınamaz."*

Ödül ve ceza meselesini de yazar bu bölümde ele alır. Gereksiz ceza öğrenciyi arsız yaptığı gibi lüzumundan fazla övgü de çocukta *derûnî gayretin zembereğini bozar*. Onlara *sadece işin iyi gittiğini söylemenin yeterli olacağını fazlasına gerek olmadığını* söyler.

Öğretmenler arası ilişkilerin ele alındığı *altıncı bölüm*, amirlerle ilişkilerin ele alındığı *yedinci bölüm* ve ailelerle ilişkilerin ele alındığı *sekizinci bölüm* baştan sona iletişim konusuna ayrılmıştır. Paylaşım, samimiyet, karşılıklı saygı ve hayırhahlık ilkelerinin ilişkilerin sağlıklı bir biçimde yürütülmesinin esasını teşkil ettiğini vurgular. Ancak bu bölümlerde muallimin tabi olduğu mevzuat hükümlerini uzun uzun aktararak resmî prosedüre ilişkin bir farkındalık oluşturmayı da ihmal etmez. Muallimin hakkını arama konusunda cesaretli olması gerektiğini belirtirken bir taraftan da gereksiz yere ya da iyi düşünülmeden yapılacak şikâyetlerin muallimin başını ağrıatacağı uyarısında bulunur.

Dokuzuncu bölüm muallimin mektep dışındaki terbiyevi vazifelerine ayrılmıştır. Bu bölümde yazar, muallimin *Millet Mektepleri** gibi yetişkinlerin devam ettiği kursları da yürütmekle sorumlu olduğunu hatırlatır ve yine tüm kitap-taki üslubuyla bu vazifenin bir resmî görev olmak yanında ve bundan daha mühimi bir millî görev olduğu bilincini aşılamaaya çalışır. Millet mekteplerinde hangi derslerin kaç saat okutulacağı, derslerin ne zaman başlayıp ne zaman biteceği ve bu hizmeti karşılığında muallime ne kadar ücret ödeneceği ayrıntılarıyla aktarılır. Ayrıca, muallimin *himaye heyetleri*, *mezunlar cemiyeti*, *hayır cemiyetleri*, *mektepe tasarruf sandığı*, *içki düşmanları cemiyeti* gibi kurumlarda ve kuruluşlarda hangi görevleri ne düzeyde alabileceğini anlatır.

Onuncu ve on birinci bölümlerde yazar, muallimin hususi ve umumi hayatını ele alır. Muallimin kişisel yaşamında kılık kıyafetine, tavırlarına, konuşmasına, gidişine özen göstermesi gerektiğine dikkati çeker. Eğlenme anlayışından evindeki tertip düzenine, kötü alışkanlıklardan karşı cinsleriyle ilişkilerine, ekonomik durumuna kadar birçok ayrıntıyı izah eder. Yine bugünü hatırlatan bir alıntı:

“Muallimler peşin para ile alışveriş etmelidirler. Dükkânlardan veresiye alışveriş etmek, şuna buna borçlanmak, haysiyetini, şerefini düşünen bir adam için çok tehlikelidir. Halbuki muallim maaşlıdır. Bütçesini maaşına uyduracağına, yorganına göre ayağını uzatacağına, yersiz masraflar yaparak, parasını çabuk bitirir, ay başında aylığını alınca ödemek üzere şunu bunu veresiye almağa başlar.”

Yazar bu bölümde bekâr erkek ve bayan öğretmenlerin evlenmeleri konusuna oldukça önemli bir yer ayırır. Evlenmek üzere seçilecek kişinin hangi

* Millet Mektepleri: 1928 Harf Devrimi'nin ardından 22 Eylül 1929 tarihinde 8440 sayılı kararla açılan Millet Mektepleri uygulamasıyla tüm yurtta geniş bir halk eğitimi hareketi başlatıldı ve Gazi Mustafa Kemal Paşa, bu hareketin “Başöğretmen”i oldu. Millet mekteplerinde okuma-yazma yanı sıra, matematik, sağlık bilgisi, yurt bilgisi gibi dersler de veriliyordu. Millet Mekteplerinden 1 milyon 200 binden fazla kişi diploma almıştır. Millet Mekteplerinde temel eğitim görenlerin zamanla okuma-yazmayı unutabilecekleri düşünülerek 1930'da “Halk Okuma Odaları” açıldı. 1936'da okuma odalarının sayısı 500'e ulaştı ve aynı yıl millet mektepleri uygulamasına son verildi; bu kursların işlevini Halkevleri ve Halkodaları üstlendi.

niteliklere sahip olması gerektiğini uzun uzun açıklar. Ancak nedense erkeklerin kadınlardan daha kolay evlenebildiklerini söyler. Son olarak da “*En iyisi bir muallimin bir muallimle evlenmesidir.*” der.

Kitabın son bölümü olan *on ikinci bölüm* ise muallimlerin hakları ve tabi oldukları kanunlara ayrılmıştır. Neredeyse tamamı alıntı olan bu bölümde muallimlerin atama, nakil, mükâfat, mücazat durumları ilgili mevzuatta olduğu gibi aktarılmıştır. Bu bölümün sonunda öğrencilerde kitap okuma alışkanlığı geliştirmek amacıyla yapılması gerekenleri sıralayan bir genelleme ile okul müsamereleri hakkında talimatname yer almaktadır.

Sonuç Yerine

Ancak kitabın tamamı okunduktan sonra görülüyor ki Kazım Nami kendi ifadesiyle “*450.000 ilk mektep ve sadece 35.000 orta mektep talebesi olan*” gençecik bir Cumhuriyet’in eğitim anlayışını ve ortamını aktarmıştır.

Girişte de belirttiğim gibi eser beni iki yönüyle hayrette bıraktı: Birincisi 2010 yılında tüm eğitim camiası olarak yeni keşifler yapıyormuş gibi tartıştığımız ve uygulanması için çırpındığımız oluşturmacılık, çoklu zekâ, öğrenci merkezlik, yaparak yaşayarak öğrenme gibi bazı bizce yeni yaklaşım ve uygulamaların bundan seksen küsur yıl önce de bilindiğini ve uygulanmakta olduğunu görmektir. İkinci şaşırtıcı durum ise eğitimcilerin çözmeye çalıştıkları sorunların, bugün çözmeye çalıştığımız sorunlarla büyük oranda aynı başlıklar altında toplanıyor olmasıydı.

Gerçekten eğitim sorunun çözümü için yapılması gerekenler çok açık. Bu yönüyle aklın yolu da bir. Ancak nasıl olur da bunca yıl aynı sorunları tartışıyor da hâlâ hiçbiri bihakkın çözüme kavuşmamış oluyor? Bu durum sizi de hayrette bırakmıyor mu?

Sözünü yine Kazım Nami’ye bırakalım:

“Muallim ahlakı, bir görüşten, bir duyuştan daha başka bir şeydir: uzun bir çalışma, bir öğrenme, bir okuma, bir anlama işidir. Bu işi her muallim başarıya yolunu bulabilir; yeter ki onda muallimlik için içinin derinliklerinden gelme zorlu bir istek olsun.”